

УДК 378.147:802.0

М. Г. Прадівляний

ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ПІДГОТОВКИ БАКАЛАВРІВ З ПОГЛИБЛЕНИМ ВИВЧЕННЯМ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ НА РІВНІ ТЕХНІЧНОГО ПЕРЕКЛАДАЧА НА БАЗІ ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Нові підходи до викладання іноземної мови у вищих технічних навчальних закладах потребують такої організації навчального процесу, впровадження таких методів навчання, які б були орієнтовані на розвиток особистості студента, здатного реалізувати власні, зокрема і навчальні, проекти, та який прагне до самовдосконалення протягом всього життя. Акценти змісту навчання іноземній мові слід перенести з процесу накопичення інформації на пошук методів самостійного опанування нею, що безпосередньо пов'язано з об'єктивними вимогами створення державної системи безперервної освіти. В зв'язку з цим необхідно переосмислити цільові задачі навчання: орієнтацію на знання та їх застосування слід замінити орієнтацією на оволодіння способами отримання знань та вмінь. Іншими словами, виникає необхідність змінити сам спосіб (метод) пошуку інформації.

© М. Г. Прадівляний, 2004

Цілями навчання повинно стати формування способів самостійного отримання знань та вмінь, тобто формування діяльності в основних її формах: теоретичній та практичній з притаманними цим формам функціями. Майбутній фахівець може набути повноцінних знань лише в тому випадку, коли його спеціалізація розвивається в рамках цілісної уяви про вибрану професію на основі набутих знань та практичних дій. З метою успішного вирішення цього питання в навчальний процес у Вінницькому Національному Технічному Університеті (ВНТУ) введено робочий триместр [1].

Метою робочих семестрів є органічна інтеграція навчального процесу з виробництвом, широке використання науково-технічних досягнень у навчальному процесі, формування нового професійного мислення студентів — майбутніх фахівців, здатних діяти ініціативно, творчо, особливо в умовах ринкової економіки. Організація та проведення робочого триместру з англійської мови має свої особливості, які передбачають переосмислення основ процесу навчання. Зміни торкаються практично всіх елементів педагогічної системи і, в першу чергу, характеру взаємодії студент — викладач. Робочий триместр з англійської мови вимагає від студента більше індивідуальної творчої праці, результати якої контролює як викладач, так і сам студент. Викладач виконує роль не стільки організатора навчальної діяльності, скільки своєрідного помічника студента, а це безпосередньо впливає на відбір та організацію змісту навчання, на визначення методу навчання, оскільки студенту доводиться здебільшого працювати самостійно. Під час проходження робочого триместру з англійської мови (надалі робочого триместру) студенту доводиться виконувати навчальну програму, а також ряд практичних завдань, як навчального, так і виробничого характеру. Виконання практичних завдань дозволяє реалізувати такі аспекти професійної діяльності, як своєчасне ознайомлення з новими технологіями, відкриттями та тенденціями в розвитку науки та техніки, а основне — набуття досвіду перекладацької діяльності. За відносно короткий проміжок часу студенту доводиться перекладати великі обсяги текстової інформації на англійську або українську мови, враховуючи напрямок мовної спеціалізації [2]. Це може бути робота в перекладацькому бюро кафедри, яке виконує замовлення спеціальних кафедр, переклади ділового листування інститутів та факультетів ВНТУ з зарубіжними спеціалістами, виконання перекладацької діяльності під час проведення науково-технічних конференцій у ВНТУ, а також переклад інструктивно-методичної літератури для іноземних студентів.

З метою вдосконалення організації навчального процесу з англійської мови та підвищення якості підготовки фахівців на базі використання засобів інформаційних технологій, а також з метою ефективного використання часу, що витрачається на виконання вище перерахованих видів діяльності, кафедрою технічного перекладу ВНТУ були проведені експерименти щодо створення автоматизованого робочого місця перекладача (АРМП), основним призначенням якого є вирішення завдань автоматизації технічного перекладу, що, в свою чергу, сприятиме швидшому досягненню цілей навчання іноземній мові в групах з поглибленим її вивченням. Адже до завдань підготовки фахівців поряд із професійними знаннями додаються вимоги щодо досягнення такого рівня компетентності, який би допоміг студенту самостійно експлуатувати і розвивати засоби сучасних інформаційних технологій за мінімальної допомоги фахівців. Оскільки АРМП використовується з метою інтенсифікації навчального процесу, то воно повинно задовольняти такі вимоги, як технічна надійність, гнучкість у структурній перебудові тощо. Автоматизоване робоче місце перекладача оснащено засобами обчислювальної техніки та програмними засобами для автоматизації процесів перекладу та зберігання інформації, необхідної для виконання перекладацької діяльності. Відомі проекти створення АРМП передбачають різні види перекладацької діяльності [3]. У статті розглядається підхід до створення АРМП для перекладу текстової інформації на прикладі текстів економічного характеру з англійської мови на українську та навпаки, а також використання АРМП під час підготовки бакалаврів з поглибленим вивченням іноземної мови на рівні технічного перекладача.

Створене АРМП передбачає не тільки автоматизацію процесу перекладу документації та текстів, а є інструментом для подальшої роботи над перекладом, засобом зберігання необхідної для перекладу інформації, перекладених текстів та документів. Крім того, АРМП забезпечує ефектив-

ний пошук необхідних документів та надає швидкий доступ до них користувачу. На першому етапі розроблення АРМП необхідно забезпечити перекладача системою оптичного розпізнавання тексту Fine Reader Professional, та електронними англо-українськими та українсько-англійськими словниками. Але оскільки англо-український електронний словник ще не має широкого розповсюдження, будемо користуватися словником АBBY Lingvo (російська версія). Оскільки перекладачу доводиться працювати в певному фаховому середовищі, то виникає потреба у спеціалізованому словнику, тобто одночасно для електронного англо-російського словника АBBY Lingvo необхідно розробляти додаткові словники з термінології в галузі економіки та ділової термінології з економіки. Це надасть можливість перекладачу повністю відмовитися від об'ємних друкованих словників. Під час створення додаткових словників бажано дотримуватися принципу укладання словника Lingvo – принципу послідовних словникових статей. Кожна словникова стаття складається із заголовка (слова або словосполучення) та основної статті. Заголовок заноситься в перелік заголовних слів. Для зручності заголовне слово пишеться з нового рядка. Всі заголовні слова записуються в алфавітному порядку. З наступного рядка після заголовного слова слід записувати пояснювальну статтю, в якій надається переклад або пояснення заголовного слова рідною мовою. Пояснювальна стаття повинна надавати не загальний переклад того чи іншого терміна, а його специфічне значення в діловій документації економічного характеру. Такий підхід до укладання додаткових словників дає змогу користуватися усіма словниками за одним принципом. Отже, ввівши текст в комп'ютер за допомогою сканера та розпізнавши його за допомогою системи оптичного розпізнавання Fine Reader Professional можна приступати до його перекладу включивши режим заміни. Щоб уникнути дослівного перекладу, необхідно прочитати речення а іноді і весь абзац, щоб зрозуміти загальний зміст, після чого можна друкувати переклад. Електронний словник за досить короткий проміжок часу допомагає знайти необхідне слово та надає декілька варіантів його перекладу. Завдання перекладача — вибрати правильну версію перекладу, щоб уникнути незмістовного вживання слова. Такий порядок роботи над перекладом є оптимальним для незначного за обсягом тексту, що перекладається. Якщо ж обсяг інформації для перекладу великий, то тут на допомогу приходять електронні перекладачі. Серед наявних електронних перекладачів (PROMT, STILUS, SOCRAT та інші), в навчальному процесі для перекладу використовується SOCRAT-97, який, на наш погляд, є найдоступнішим та зручним з точки зору користування. Систему електронного перекладача SOCRAT-97 можна легко комбінувати з системою оптичного розпізнавання тексту Fine Reader Professional та електронним словником Lingvo, що може бути основою для створення єдиного комплексу автоматизованого робочого місця.

Адаптувавши текстову інформацію, яка підлягає перекладу, до системи електронного перекладача, студенти здійснюють переклад, контролюючи його якість, та одночасно поповнюючи власні спеціалізовані термінологічні словники. Перевага електронного перекладача SOCRAT полягає в тому, що він перекладає фрагменти текстової інформації з англійської мови на російську та навпаки, використовуючи при цьому власний інсталюваний словник. Буфер обміну даними між прикладними програмами дозволяє комбінувати роботу перекладача SOCRAT з більшістю програм WINDOWS. Перекладачу необхідно вміти користуватися стандартним набором команд для копіювання текстової інформації в буфер, щоб звідти перенести текст, що підлягає перекладу, в програму електронного перекладача. Після цього залишається тільки активізувати програму електронного перекладача комбінацією Ctrl+Alt+2 або подвійним натисненням лівої кнопки миші на символ SOCRAT-97. Після закінчення роботи програми електронного перекладача на моніторі з'являється результат перекладу тексту, який знаходиться в буфері обміну даними між прикладними програмами, звідки його можна перемістити в будь-який інший документ. Недоліком такого перекладу є обмеженість словника програми електронного перекладача. Отриманий переклад потрібно уважно проглянути та впевнитись у тому, що усі терміни вжиті у відповідності до контексту (змісту). Якщо ж термін не відповідає контексту, то можна спробувати замінити його синонімом з словника електронного перекладача. Програма електронного перекладача передбачає доступ до словника, а, отже, студент може самостійно підбирати необхідний термін. Практика показує, що використовуючи електронний словник Lingvo,

можна досягти кращої якості перекладу, оскільки словник Lingvo містить багато спеціалізованої термінології. Якщо в процесі перекладу зустрічаються терміни, яких не містить електронний словник, то в таких випадках перекладач користується додатково створеними спеціалізованими словниками, про створення яких йшлося раніше. Така комбінація електронних програм перекладача SOCRAT та електронної версії словника Lingvo виправдовує себе лише тоді, коли необхідно перекладати, як уже зазначалося, великі обсяги текстової інформації. Саме таку роботу виконують студенти під час практичного триместру з англійської мови. Способи вирішення даної проблеми без використання електронних програм-перекладачів призвела б до значного збільшення затраченого часу на виконання цього завдання. Використання подібного комплексу електронних програм має перспективу. Під час оброблення великого обсягу інформації такий процес перекладу дозволяє за допомогою комп'ютера уникнути рутинної роботи, яка, як правило, забирає близько 90 % часу перекладача. Перекладаючи в такий спосіб, студенти вчаться накопичувати перекладені матеріали в створену базу даних перекладів, яку кожен студент створює самостійно. Під час створення бази даних, студент враховує поради викладача щодо необхідності передбачення можливості повнотекстового морфологічного пошуку термінів, щоб мати змогу проводити пошук певної спеціалізованої термінології в раніше перекладених текстах.

Дано перелік рекомендованого програмного забезпечення:

1. Система оптичного розпізнання тексту Fine Reader Professional, яка дозволяє автоматизувати внесення в комп'ютер текстів, таблиць, форм анкет, бланків, що перекладаються.
2. Система оптичного розпізнання тексту Fine Reader РУКОПИС, яка забезпечує розпізнання форм та бланків, які заповнені «від руки» друкованими буквами.
3. Інші системи електронних англо-українських/російських словників.
4. Додатково розроблені словники спеціалізованої термінології.
5. База даних, яка дозволяє швидкий пошук термінів за текстами, що вже перекладені.
6. Електронний перекладач SOCRAT, який забезпечує автоматичний переклад великих масивів інформації.

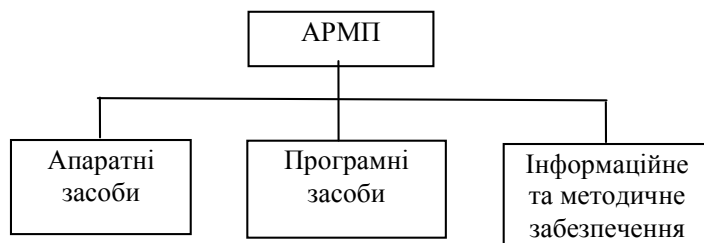

Рис. 1. Структурна схема АРМП

Комбіноване використання вищеперахованого програмного забезпечення дає можливість швидко перекладати великі обсяги інформації з англійської мови на українську (російську) та навпаки за відносно короткий проміжок часу.

На рис. 1 показано структурну схему АРМП.

Дано характеристику компонентів АРМП.

Вимоги до апаратних засобів.

Оскільки перший етап – це розпізнавання тексту, що підлягає перекладу, то зауважимо, що Fine Reader розрахований для роботи зі сканерами Mustek, Epson, Xerox, Primax, UMAX, Genius. До речі, спеціалізована версія ABBYY Fine Reader поставляється тільки з вищеперахованими сканерами.

Необхідно зауважити, що у середовищі АРМП від фахівця не вимагається спеціальних знань щодо програмування, а лише уміння користуватися сучасними інформаційними технологіями на рівні користувача.

Перераховані апаратні засоби можна комбінувати з комп'ютерами класу Pentium-200 з 23 МВ ОЗП (RAM), що мають жорсткий диск ПЗП (HDD) ємністю 2 GB та графічну карту з 1 МВ відеопам'яті. Необхідно також пристрій зчитування компакт-дисків (CDROM-Drive) та операційна система Windows-95.

Функціональне програмне забезпечення:

1. ПЗ для оптичного розпізнання тексту:

- Fine Reader Professional, Fine Reader РУКОПИС.
2. ПЗ для виконання попереднього перекладу:
Promt-2000, Stilus-3, Socrat-97, Socrat-99.
 3. Електронні словники:
ABBYLingvo-6,0; Lingvo-6,5.
 4. Додатково розроблений спеціалізований словник.
 5. Тлумачний словник (як довідник).

Загальну схему функціонального ПЗ показано на рис. 2.

Рис. 2. Загальну схему функціонального ПЗ

Як інформаційне та методичне забезпечення рекомендується використовувати додаткові перекладачі PARS v. 3.1 — електронна версія економічного англо-російського словника з поясненнями, а також вся додаткова інформація інструктивно-методичного характеру, яку накопичено в спеціальних папках компакт-дисків. Для укладання власного спеціалізованого словника рекомендується користуватися англо-російським та англо-українським економічними словниками.

АРМП було впроваджено в навчальний процес з метою організації робочого триместру з англійської мови для студентів 4-го курсу інституту ФЕП. З метою визначення ефективності використання АРМП, на кафедрі ТП було проведено експерименти в двох паралельних групах, за результатами яких оцінювалась ефективність/неефективність, доцільність/недоцільність використання сучасних засобів мультимедія з метою комп'ютерної підтримки практичної роботи студентів під час практичного триместру.

Експеримент було проведено в рамках навчального процесу в двох паралельних групах, які навчалися за однією програмою організації робочого триместру. Програма робочого триместру передбачає практичний переклад великих масивів оригінальної текстової інформації.

Педагогічний експеримент проводився з урахуванням таких вимог: навчання в експериментальній та контрольній групах проводилося в один і той же час, на однаковому рівні, одними і тими викладачами, з порівняно однаковим контингентом студентів. В процесі експерименту проводилися пошуки найвдалішого програмного забезпечення, матеріалів інструктивного характеру, ефективних методів використання засобів інформаційних технологій в навчальному процесі.

Експеримент проводився в три етапи. Навчальний експеримент та оцінка його результатів — перший етап. Поточний контроль швидкості та якості перекладу — другий етап. Підсумковий контроль на іспиті — третій етап. Студенти контрольної групи працювали згідно програми з традиційною організацією навчального процесу. Заплановані обсяги оригінальної текстової інформації спочатку оброблялися усно, потім з допомогою словника студенти перекладали ключові слова та терміни, які несли необхідне смислове навантаження, та без яких неможливо було зрозуміти основну ідею того чи іншого тексту. І тільки потім приступали до написання перекладу.

Відсоток виконання завдань на переклад оригінальних текстів економічного характеру (оцінювалась якість перекладу та швидкість) в контрольній групі була 72,6 %, в експериментальній групі — 80,8 %. При чому загальні практичні навички перекладу (лексичні та граматичні трансформації а також стилістичні проблеми науково-технічного перекладу) продемонстрували 85 % студентів експериментальної групи та 68 % контрольної групи. Підсумковий контроль на іспиті в кінці робочого триместру показав такі результати: відсоток виконання завдань на переклад оригінальної літератури економічного характеру в експериментальній групі становив 92,5 %, а в контрольній — 79 %.

Порівнюючи результати першого та третього етапів експерименту бачимо, що під час проходження робочого триместру з англійської мови студенти контрольної групи збільшили швидкість

перекладу та покращили його якість на $79 - 72,6 = 6,4 \%$, а студенти експериментальної групи на $92,5 - 80,8 = 11,7 \%$.

Крім практичних цілей (швидко та якісно перекласти великий обсяг текстової інформації) впровадження АРМП в навчальний процес передбачає підвищення рівня теоретичних знань. Наявні програми навчання іноземній мові ні в теоретичному, ні в практичному аспектах не передбачають формування у студента конкретних професійних навичок і вмінь перекладача.

Використання АРМП передбачає формування таких навичок, як:

- сприйняття та усвідомлення меж смислової фрази;
- граматичного оформлення фрази, тексту;
- виділення головної думки абзацу, тексту;
- утримання в пам'яті змісту;
- виділення в даному тексті (реченні) місця (думки), на якому слід акцентувати увагу.

До завдань підготовки фахівців поряд із професійними знаннями виникає потреба у формуванні такого рівня компетентності, при якому студент зможе самостійно експлуатувати та розвивати автоматизовану систему з мінімальною допомогою професіоналів.

З точки зору навчального процесу АРМП призначено для розв'язання завдань автоматизації технічного перекладу і цілей навчання. Оскільки АРМП використовується і в навчальному процесі, то воно повинно задовольняти певним вимогам, зокрема таким, як технічна надійність, гнучкість перебудови, тощо. Для методичного забезпечення АРМП необхідно також мати практикум, який би включав методики з експлуатації АРМП. Розв'язання задачі організації практичного триместру з англійської мови за допомогою АРМП важливо не тільки тому, що це дає можливість перекладати великі обсяги текстової інформації за відносно короткий проміжок часу. Використання АРМП дозволяє поглиблювати та розширювати базу знань, надає результатам навчання практичного значення, активізує пізнавальну діяльність, сприяє пізнанню суті реальної професійної діяльності примушує зосереджуватися на основній ідеї тексту що перекладається, нехтуючи несуттєвими деталями, створює умови для розкриття професійних навичок та творчого потенціалу студентів з урахуванням особистих якостей, життєвого досвіду тощо.

Названі програмні продукти прості у використанні, оснащені дуже простим інтерфейсом. Від користувача не вимагається значного обсягу спеціальних знань з інформатики, основ обчислювальної техніки, програмування тощо, за винятком найпростіших понять, які цілком доступні для студентів вищих технічних навчальних закладів.

Висновки

Експеримент дозволив підтвердити той факт, що використання засобів інформаційних технологій, та зокрема АРМП підвищує ефективність роботи студентів над здійсненням перекладацької діяльності за рахунок вищого ступеня унаочнення, використання навчального матеріалу з інших предметів та використання матеріалу професійної спрямованості. Отже, використання АРМП з метою організації практичного триместру з англійської мови підвищує суттєво якість оволодіння основними способами перекладу іноземної оригінальної літератури, дає можливість підвищувати ефективність контролю знань за рахунок проведення оперативного контролю та сприяє ефективній підготовці майбутнього фахівця.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Мокін Б. І. Перші підсумки експерименту в технологічній схемі «бакалавр — інженер — магістр» // Вісник ВПІ — 1993. — № 1. — С. 81—86.
2. Тарнопольский О. Б. Методика обучения английскому языку на первом курсе технического вуза. — К.: Вища школа, 1989. — 160 с.
3. [http://www. finereader. ru/pressrelease/2000/](http://www.finereader.ru/pressrelease/2000/)

Рекомендована кафедрою технічного перекладу

Надійшла до редакції 4.11.03
Рекомендована до опублікування 18.11.03

Прадівланий Микола Григорович – завідувач кафедри технічного перекладу.

Вінницький національний технічний університет